

**Звіт
за результатами моніторингу судового
розгляду справ щодо громадських
активістів та учасників Євромайдану
(грудень 2013 – лютий 2014)**

Київ 2014

ЗМІСТ

I. Методологія проведення моніторингу судових засідань	3
II. Аналіз виявлених порушень дотримання права на справедливий суд.....	9
<i>Суд, встановлений законом.....</i>	<i>11</i>
<i>Право на захист</i>	<i>13</i>
<i>Право на публічний розгляд справи.....</i>	<i>16</i>
<i>Презумпція невинуватості</i>	<i>19</i>
III. Рекомендації за результатами моніторингу	23

Government
of Canada

Моніторингову діяльність підтримано програмою –
Канадський фонд підтримки місцевих ініціатив

I. Передумови

Рішення уряду України від 21 листопада 2013 року про призупинення процесу підготовки до укладення угоди про асоціацію між Україною та ЄС спричинило мирні протести під егідою студентства у Києві та у інших містах України. Започатковані мирні зібрання отримали загальну назву Євромайдан на знак відстоювання політики євроінтеграції та, зокрема, підписання 29 листопада угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Остаточна відмова від підписання та застосування сили до учасників мирного зібрання у ніч з 29 на 30 листопада мала наслідком загальнонаціональний протест.

Подальші дії органів влади, а саме прийняття 16 січня 2014 законів, які суттєво обмежують права і свободи осіб, зокрема право на свободу зібрань, а також залякування та непропорційне застосування сили до учасників мирних зібрань спричиняло загострення протистояння і, як наслідок, призвело до загибелі щонайменше 100 осіб та поранення тисяч осіб. Окрім цього, впродовж усього періоду протестів та, особливо, після загострення, яке відбулося 19 січня 2014 року, органи правопорядку почали вдаватися до затримання осіб у зв'язку із їхньою участю в акціях протесту та відкриття щодо них кримінальних та адміністративних проваджень. Така практика продовжувалася попри формальне визнання такими, що втратили чинність законів від 16 січня і, разом із інституційними вадами у системі судівництва, прокуратури та органів правопорядку, становило сутнісну загрозу правам і свободам осіб, проти яких було відкрито кримінальне чи навіть адміністративне провадження.

У той час, як багато ініціатив громадськості було спрямовано безпосередньо на правозахисну діяльність стосовно осіб, яких переслідують у зв'язку з їхньою участю в акціях протесту, важливою була функція незалежного спостереження за перебігом судових процесів. Інформація зібрана у процесі такого спостереження повинна бути використана для оцінювання на предмет дотримання міжнародних стандартів права на справедливий судовий розгляд, а відтак для правозахисної діяльності та обстоювання інституційних змін у системі судівництва, прокуратури та органів правопорядку.

Група громадського спостереження «ОЗОН» – громадська ініціатива, започаткована Центром Громадянських Свобод (ЦГС), маючи досвід спостереження за дотриманням права на свободу мирних зібрань,

від самого початку почала моніторинг справ, пов'язаних із затриманням учасників протесту та притягнення їх до відповідальності. У зв'язку із зростаючою кількістю справ, особливо у зв'язку із відкриттям кримінальних проваджень, ЦГС звернувся до Української правничої фундації (Фундації) по співпрацю у формуванні методології моніторингу кримінального процесу, навчання моніторів, а також фахового аналітичного опрацювання результатів моніторингу. У зв'язку з цим експерти Фундації отримали доступ до усієї інформації, уже зібраної спостерігачами «ОЗОН», що дозволило у подальшому сформувати цілісну картину стосовно розгляду справ. Співпраця в рамках проекту з моніторингу судових процесів відбувалася за підтримки Канадського фонду підтримки місцевих ініціатив.

З огляду на суспільну значущість протестів Євромайдану, а також їхніх наслідків, завданням моніторингу було оцінити дотримання права на справедливий судовий розгляд у справах проти осіб у зв'язку із їхньою участю в акціях протесту. У Звіті відображені основні порушення, виявлені під час моніторингу, а також рекомендації щодо перспектив усунення таких порушень у майбутньому.

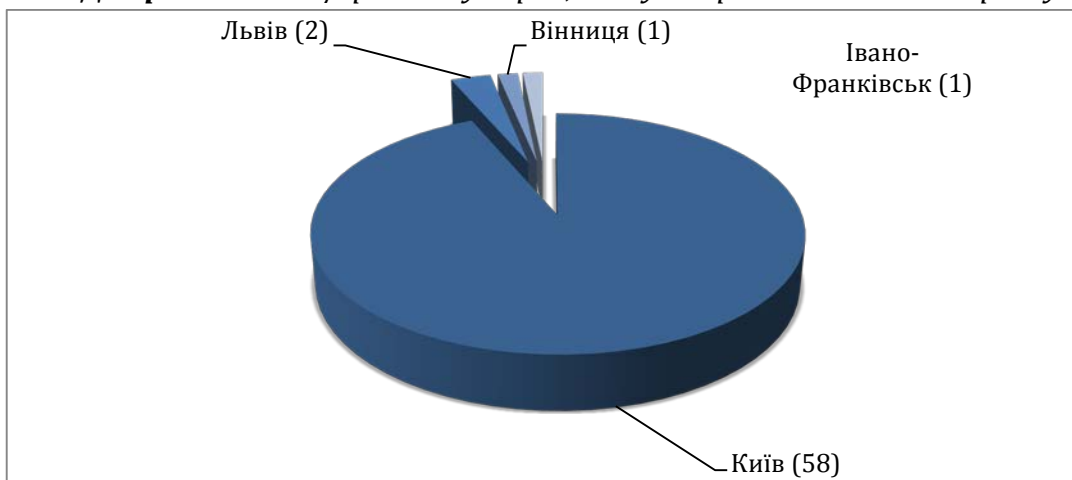
II. Методологія проведення моніторингу судових засідань

Моніторинг судових процесів відбувався під час активної фази подій на Євромайдані в період з 11 грудня 2013 року по 14 лютого 2014 року. Моніторинг географічно охопив судові процеси міст Києва, Черкас, Вінниці, Івано-Франківська, Львова та Хмельницького.¹ Моніторинг не був попередньо спланованим, оскільки виник як реакція на масові затримання осіб – учасників та активістів Євромайдану. З огляду на перебіг подій, організатори моніторингу не могли розраховувати ані на співпрацю із судами, ані на безперешкодний доступ до інформації про час та місце судового розгляду справ. Тому, попри значну кількість справ щодо учасників Євромайдану, спостерігачі відвідали 82 судових засідання, предметом розгляду яких були 63 справи.

Діаграма 1. Категорії справ, які були предметом моніторингу

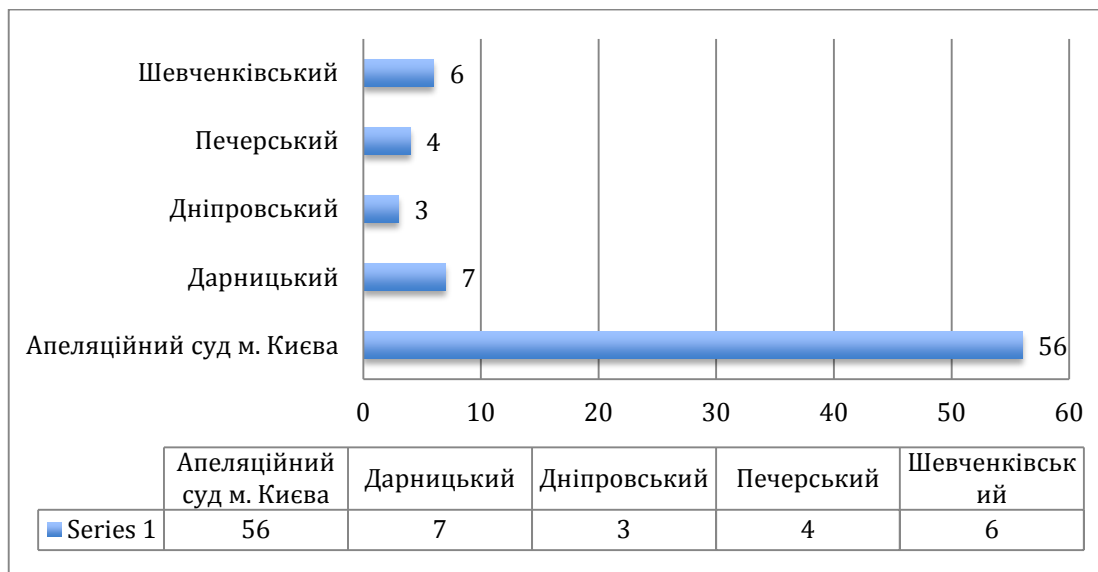

Діаграма 2. Місце розгляду справ, які були предметом моніторингу

¹ Через ряд причин під час написання цього звіту не використовувались результати моніторингу справ, які розглядались у Черкасах та Хмельницькому, що не вплинуло на загальні висновки, викладені у звіті.

Діаграма 3. Структура судових процесів, які були предметом моніторингу у м. Києві

Слід зауважити, що інформація в анкетах була не завжди повною. Частково це обумовлено нагальністю моніторингу та тим, що монітори групи громадського спостереження “ОЗОН” були волонтерами, які не мали спеціальної освіти і лише пройшли підготовку на ознайомчих тренінгах. Окрім цього, були об’єктивні перешкоди для моніторів у зборі інформації, як то навмисне незручне планування судових засідань (ненадання інформації про дату, час і місце проведення засідань), проведення засідань у нічний час, перенесення судових засідань. Зрештою, зважаючи на те, що в процесі здійснення моніторингу анкета удосконалювалася та змінювалася, монітори використовували анкети різних зразків, що також вплинуло на аналіз.

Методологія проведення моніторингу, та аналізу базована на загальних рекомендаціях ОБСЄ стосовно моніторингу судового процесу.²

Об’єктом моніторингу є судові засідання з розгляду адміністративних та кримінальних справ, в тому числі щодо обрання запобіжного заходу для громадських активістів та учасників Євромайдану.

Суб’єктами моніторингу є Центр Громадянських Свобод, група громадського спостереження “ОЗОН” та Українська Правнича Фундація.

Метою проведення моніторингу є отримання та систематизація об’єктивної інформації щодо перебігу судових засідань з розгляду

² Trial Monitoring. A Reference Manual for Practitioners. Revised edition 2012. OSCE, ODIHR.

визначеної категорії справ та аналіз отриманої інформації на предмет дотримання основоположних прав людини під час судових засідань.

Моніторинг здійснювався із дотриманням таких основних **принципів**:

- принцип невторчання в процес відправлення правосуддя: монітор не спілкується та уникає будь-яких контактів з суддею та іншими учасниками процесу;
- принцип об'єктивності: під час свого спостереження монітор повинен однаково звертати увагу на всі факти порушень та не віддавати перевагу будь-якій із сторін, добір справ відбувається за об'єктивними критеріями, а не за критеріями симпатії до певних осіб.

Етапи моніторингу. На першому етапі моніторингу здійснювалась підготовча частина роботи: розробка методології та анкети для моніторингу, організація навчальних сесій для моніторів. На другому етапі спостерігачі відвідували судові засідання та заповнювали анкети, в той час як аналітичний центр працював над створенням та наповненням баз анкетних даних. На третьому – кінцевому етапі здійснювалась систематизація та аналіз отриманої за результатами моніторингу інформації, що зокрема отримало своє відображення у цьому звіті.

Структура та персонал. Проведення моніторингу було організовано за двома напрямками.

Перший напрямок відповідав за «польову» роботу і складався з представників Центру Громадянських Свобод та групи громадського спостереження “ОЗОН”. Представники «польового» напрямку за інформаційної підтримки ініціативи “Євромайдан SOS” забезпечували процес моніторами, а також відповідали за відслідковування судових засідань. Відслідковування інформації про дату, час та місце судових засідань здійснювалось з використанням відкритих джерел інформації (сайтів судів, ЗМІ, інформації від ініціативи “Євромайдан SOS” та Центру безоплатної правової допомоги). Разом з моніторингом судових процесів на предмет дотримання права на справедливе судочинство Центр Громадянських Свобод ставив за мету активізувати пересічних громадян для контролю влади у сфері судочинства. А саме здійснення такої діяльності на волонтерських засадах будь-якими свідомими громадянами, після проходження освітніх тренінгів для зміцнення

горизонтальної мобілізації громадян України та формування громадянського суспільства.

Другий напрямок складався з експертів Української Правничої Фундації, які відповідали за обробку та аналіз зібраної інформації. Експерти аналітичного напрямку разом експертами Центру Громадянських Свобод та Групи громадського спостереження «ОЗОН» розробили методологію проведення моніторингу. Також в рамках цього напрямку була сформована база даних, яка відображає міжнародний стандарт захисту прав, дотримання яких перевіряється під час проведення моніторингу. На завершальному етапі моніторингу експерти аналітичного напрямку відповідали за підготовку звіту на підставі аналізу бази даних анкет та бази даних міжнародного стандарту захисту прав, дотримання яких перевірялося під час моніторингу.

Цей звіт підготували експерти: Оксана Сироїд, Степан Берко, Катерина Грищенко у співпраці із Марією Ясиновською та Валерією Рибак. Відповідальна за підготовку звіту – Оксана Сироїд.

Система управління інформацією тематичного моніторингу складалася з двох частин. Першою частиною була база даних, яка формувалася з метою систематизації нормативної інформації, яка стосується прав, дотримання яких перевіряється під час проведення тематичного моніторингу. Другою частиною була база даних, в яку заносилась інформація з анкет, систематизована відповідно до кожного запитання анкети. Управління інформацією здійснювалося експертами аналітичного напрямку моніторингу.

Моніторинг судових процесів був спрямований на перевірку дотримання таких складових права на справедливий суд:

1. Право на розгляд справи компетентним, незалежним та безстороннім судом, встановленим законом;
2. Право на публічний розгляд справи;
3. Право на презумпцію невинуватості;
4. Право не свідчити проти себе;
5. Інформування про права під час судового засідання;
6. Справедлива судова процедура;
7. Право на захист.

III. Аналіз виявлених порушень дотримання права на справедливий суд

Безсторонність суду

Справи, що стосувались Євромайдану, розглядалися у більшості випадків одними і тими ж суддями. Зокрема, судді Апеляційного суду м. Києва Барташук, Бець, Єфімова, Коваль та Приндюк розглянули більше 72 % кримінальних справ, моніторинг яких відбувався в Апеляційному суді міста Києва в рамках проекту.³ Це викликає сумніви щодо неупередженого розподілу справ між суддями Апеляційного суду міста Києва та, відповідно, щодо безсторонності цих суддів в цілому.

Діаграма 4. Розгляд справ суддями Апеляційного суду міста Києва

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права визначає, що “кожен має право при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, пред’явленого йому, або при визначенні його права та обов’язків у будь-якому цивільному процесі на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім

³Зокрема у справах №№ 11-сс/796/2142/2013, 11-сс/796/202/2014, 11-сс/796/2145/2013, 11-сс/796/2213/2013, 11-сс/796/165/2014, 11-сс/796/164/2014, 11-сс/796/2181/2013, 11-сс/796/161/2014, 11-сс/796/194/2014, 11-сс/796/208/2014, 11-сс/796/200/2014, 11-сс/796/232/2014, 11-сс/796/224/2014, 11-сс/796/231/2014, 11-сс/796/2159/2013, 11-сс/796/2212/2013, 11-сс/796/2164/2013, 11-сс/796/198/2014, 11-сс/796/154/2014, 11-сс/796/155/2014, 11-сс/796/172/2014, 11-сс/796/170/2014, 11-сс/796/167/2014, 11-сс/796/2139/2013, 11-сс/796/199/2014, 11-сс/796/223/2014, 11-сс/796/2151/2013, 11-сс/796/204/2014, 11-сс/796/2162/2013, 11-сс/796/192/2014, 11-сс/796/203/2014, 11-сс/796/210/2014, 11-сс/796/193/2014.

судом, створеним на підставі закону” (п. 18 ст. 14).⁴ ОБСЄ також наголошує на тому, що “кожен має право під час розгляду будь-якого пред’явленого кримінального обвинувачення або під час визначення прав і обов’язків в цивільному процесі на справедливий, відкритий розгляд компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону” (п. 5.16 Документу Копенгагенської наради Конференції щодо людського виміру НБСЄ).⁵

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод визначає, що “кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом.”⁶ Європейський суд з прав людини, зокрема, одним із критеріїв визначення безсторонності суду визначив наявність гарантій безсторонності достатніми у конкретній ситуації для виключення будь-якого обґрунтованого сумніву щодо цього (справа *Fey v. Ausrtia* § 28).⁷

Одна з таких гарантій, зокрема, міститься в п. 1 ч. 1 ст. 35 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), відповідно до якого “у суді функціонує автоматизована система документообігу суду, що забезпечує об’єктивний та неупереджений розподіл матеріалів кримінального провадження між суддями з додержанням принципів черговості та однакової кількості проваджень для кожного судді.”⁸ Враховуючи те, що судова палата з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду міста Києва складається з 46-ти суддів⁹, розгляд справ, що стосується Євромайдану переважно п’ятьма згаданими суддями суперечить об’єктивному і неупередженому розподілу справ, що заснований на принципі черговості та однакової кількості проваджень для кожного судді.

Крім того, названі судді ще до подій Євромайдану ухвалювали рішення, щодо яких існують підстави вважати їх політично

⁴ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043

⁵ Документ Копенгагенської наради Конференції щодо людського виміру НБСЄ від 29.06.1990 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_082

⁶ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004

⁷ *Case of Fey v. Ausrtia*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57808>

⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI – Офіційний вісник України, 2012, № 37, ст. 1370.

⁹ Інформаційний портал Апеляційного суду м. Києва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.apcourtkiev.gov.ua/>

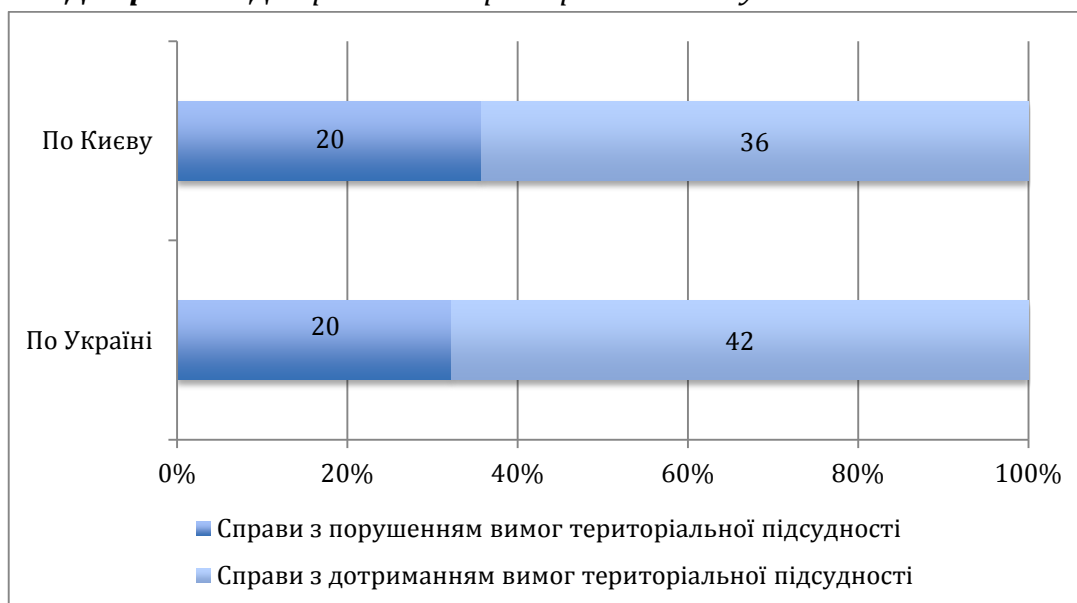
вмотивованими. Наприклад, суддя Єфімова відмовила у розгляді апеляційної скарги щодо законності арешту Юлії Тимошенко,¹⁰ суддя Бець відхилив скаргу на незаконний арешт Юрія Луценка,¹¹ суддя Приндюк звільнила з-під варти та закрила кримінальну справу проти генерала Пукача у 2004 році (після чого він зник).¹²

Таким чином, проблеми з неупередженим розподілом справ між суддями та направлення справ учасників Євромайдану суддям, які в минулому були причетними до прийняття політично вмотивованих рішень, ставить під сумнів незалежність та неупередженість суду та гарантії справедливого судового розгляду.

Суд, встановлений законом

У близько чверті справ, моніторинг яких відбувався в рамках проекту, **судовий розгляд здійснювався з порушенням правил територіальної підсудності.**

Діаграма 5. Дотримання територіальної підсудності

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права гарантує кожному право на “розгляд справи компетентним і незалежним судом,

¹⁰ Суд відмовився розглядати апеляцію Тимошенко на арешт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://news.liga.net/news/politics/539982-sud-otkazalya-rassmatrivat-apellyatsiyu-timoshenko-na-arest.htm>

¹¹ Луценка залишили у в'язниці. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.pravda.com.ua/news/2011/01/5/5754440/>

¹² Президент Ющенко нагородив суддю, яка закрила справу проти Пукача. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.pravda.com.ua/news/2007/12/14/3337001/>

створеним на підставі закону” (ч. 1 ст. 14).¹³ Також право на “публічний розгляд справи компетентним, незалежним та безстороннім судом, що встановлений законом” визнається ОБСЄ (п. 5.16 Документу Копенгагенської наради Конференції щодо людського виміру НБСЄ).¹⁴ Відповідно до ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод “кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом.”¹⁵ Поняття “суд, встановлений законом” в рішеннях Європейського суду з прав людини розкривається як під кутом зору формування суду, так і стосовно визначення його предметної та територіальної юрисдикції (справа *Leo Zand v. Austria* §§ 68, 69).¹⁶ Визначення предметної і територіальної юрисдикції в національному праві має на меті унеможливити свавілля судових установ щодо здійснення ними своїх повноважень.

В українському законодавстві правило територіальної юрисдикції визначене у такий спосіб: “кримінальне провадження здійснює суд, у межах територіальної юрисдикції якого вчинено кримінальне правопорушення” (ч. 1 ст. 32 КПК України).¹⁷

Однак, замість Печерського районного суду міста Києва справи щодо затриманих на вул. Грушевського та на пров. Кріпосному розглядали інші суди (Голосіївський,¹⁸ Дарницький,¹⁹ Деснянський,²⁰ Дніпровський,²¹ Оболонський,²² Святошинський,²³ Солом’янський,²⁴ Шевченківський²⁵ районні суди міста Києва).

¹³ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043

¹⁴ Документ Копенгагенської наради Конференції щодо людського виміру НБСЄ від 29.06.1990 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_082

¹⁵ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004

¹⁶ *Case of Zand v. Austria* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-74962>

¹⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI – Офіційний вісник України, 2012, № 37, ст. 1370.

¹⁸ Зокрема у справах №№ 11-cc/796/161/2014, 11-cc/796/155/2014.

¹⁹ Зокрема у справах №№ 11-cc/796/202/2014, 11-cc/796/165/2014, 11-cc/796/154/2014, 11-cc/796/203/2014.

²⁰ Зокрема у справі № 11-cc/796/164/2014.

²¹ Зокрема у справі № 11-cc/796/170/2014.

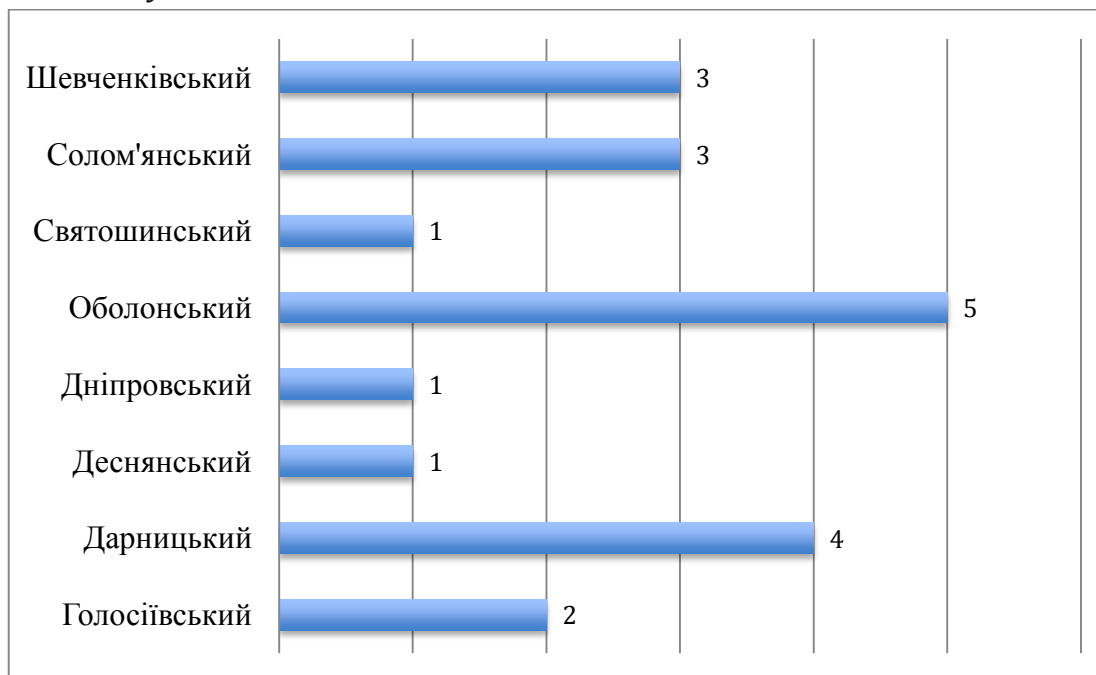
²² Зокрема у справах №№ 11-cc/796/208/2014, 11-cc/796/200/2014, 11-cc/796/232/2014, 11-cc/796/199/2014, 11-cc/796/208/2014.

²³ Зокрема у справі № 11-cc/796/167/2014.

²⁴ Зокрема у справах №№ 11-cc/796/194/2014, 11-cc/796/172/2014, 11-cc/796/192/2014.

²⁵ Зокрема у справах №№ 11-cc/796/2181/2013, 761/2233/14-к, 11-cc/796/204/2014.

Діаграма 6. Розгляд справ з порушенням правил територіальної підсудності районними судами м. Києва

Порушення правил територіальної підсудності, таким чином, поставили під сумнів дотримання прав особи на справедливий і публічний розгляд справи судом, встановленим законом.

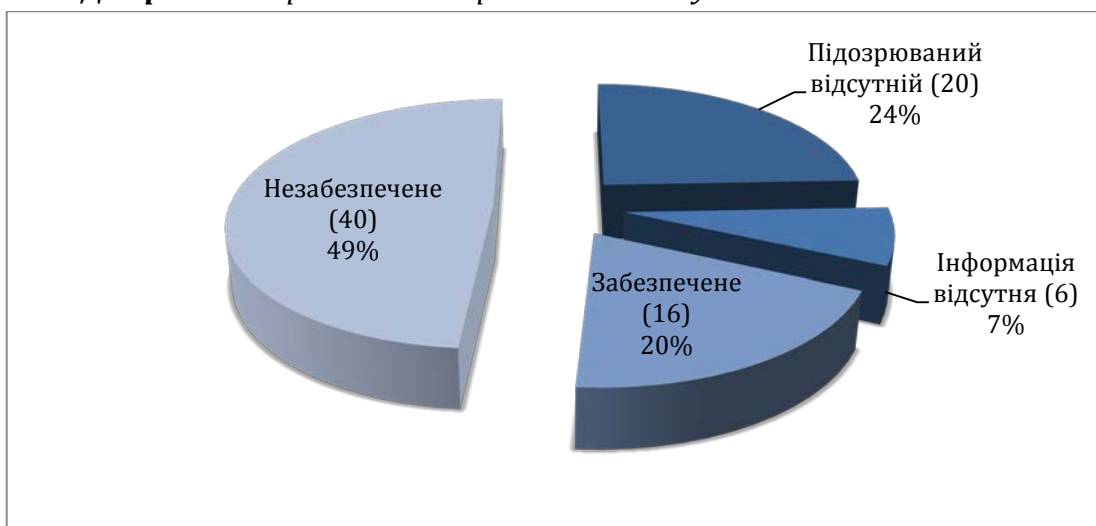
Право на захист

В 49 відсотках засідань, моніторинг яких здійснювався в рамках проекту, **підозрюваним не було забезпечено можливості безперешкодно спілкуватися із своїми захисниками**. У більш ніж половині випадків причиною незабезпечення права на безперешкодне спілкування було перебування підозрюваного в металевому загородженні, яке відокремлює підсудних від складу суду і присутніх громадян («клітці») або на великій відстані від свого захисника,²⁶ а у сімнадцяти судових засіданнях підозрюваний перебував у приміщенні слідчого ізолятора та брав участь у судовому провадженні в режимі відеоконференції.²⁷

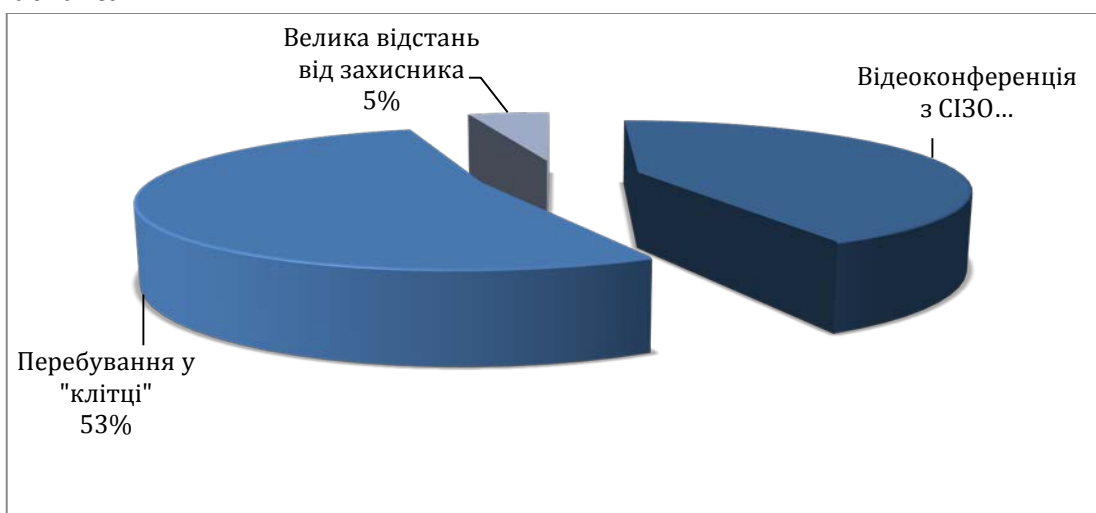
²⁶ Зокрема у справах №№ 11-сс/796/200/2014, 11-сс/796/208/2014, 11-сс/796/193/2014, 11-сс/796/2162/2013, 11-сс/796/192/2014.

²⁷ Зокрема у справах №№ 11-сс/796/194/2014, 11-сс/796/208/2014, 11-сс/796/232/2014, 11-сс/796/224/2014, 11-сс/796/2164/2013, 11-сс/796/199/2014, 11-сс/796/204/2014.

Діаграма 7. Право на безперешкодне спілкування із захисником

Діаграма 8. Порушення права на безперешкодне спілкування із захисником

Низка ратифікованих Україною міжнародних договорів у сфері прав людини визначають право безперешкодного спілкування з захисником як складову права на захист. Зокрема Міжнародний пакт про громадянські та політичні права встановлює, що “кожен має право при розгляді будь-якого пред'явленого йому кримінального обвинувачення ... спілкуватися з обраним самим ним захисником” (ст. 14, п. 3, b).²⁸ Даючи тлумачення положень статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка закріпила право на справедливий суд та право на захист як його складову, Європейський суд з прав людини встановив, що право на безперешкодне спілкування із захисником є надзвичайно важливим в світлі забезпечення права не свідчити проти

²⁸ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043

себе (справа *Salduz v. Turkey* § 54)²⁹ та повинне забезпечуватися вже на початкових стадіях досудового розслідування (справа *John Murray v. The United Kingdom* §§ 63, 66).³⁰ Такі стандарти права на захист отримали своє відображення в п. 3 ч. 3 ст. 42 КПК України, де підозрюваному чи обвинуваченому, серед іншого, гарантується право на першу вимогу “мати захисника і побачення з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту – мати такі побачення без обмеження їх кількості й тривалості, та на участь захисника у проведенні допиту та інших процесуальних дій”.³¹ Таким чином, українське законодавство визнає важливість безперешкодного спілкування підозрюваного із захисником на всіх стадіях кримінального процесу, а тому відсутність умов для такого спілкування, в тому числі спричинена особливістю їх розташування в залі судового засідання, є порушенням права на захист.

Окремо слід проаналізувати такий процесуальний засіб як проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження у світлі гарантування права на захист (ст. 336 КПК України).³² Сам механізм участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції виключає можливість безперешкодного спілкування підозрюваного з захисником, оскільки перший не перебуває із захисником у одному приміщенні і не може отримувати від нього поради чи консультацій під час відповідей на запитання учасників судового процесу, а тому відеоконференція не повною мірою гарантує право на захист. Окрім того, перелік підстав для застосування режиму відеоконференції є невичерпним, і суд має можливість на свій розсуд встановлювати достатність підстав для застосування режиму відеоконференції. Такі дискреційні повноваження суду, не обмежені жодними чіткими критеріями, створюють простір для суддівського свавілля.

Факт того, що під час судового моніторингу спостерігачі зіткнулися з незвично великою кількістю випадків застосування відеоконференцій в судовому засіданні, може бути свідченням зловживання судом своїм правом на визначення підстав для введення

²⁹ Case of *Salduz v. Turkey*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-89893>

³⁰ Case of *John Murray v. The United Kingdom*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57980>

³¹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI – Офіційний вісник України, 2012, № 37, ст. 1370.

³² Там само.

цього процесуального засобу. Тому слід розглянути можливість чіткого визначення на законодавчому рівні підстав та критеріїв визначення підстав для застосування відеоконференцій в судовому засіданні. Також слід розробити механізм, який би повною мірою гарантував підозрюваному право на захист під час відеоконференцій.

Право на публічний розгляд справи

Під час моніторингу було виявлено **значні перешкоди для забезпечення права на публічний розгляд справи судом**. Це право є складовою права на справедливий судовий розгляд в розумінні статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.³³ Важливість публічного судового розгляду визнає Європейський суд з прав людини, зазначаючи, що публічність є запорукою справедливого суду як одного з основоположних принципів демократичного суспільства та інструментом, що дозволяє суспільству бути впевненим у справедливості суду (справа *Sutter v. Switzerland* § 26).³⁴

Ця позиція знайшла своє відображення у статті 27 КПК України, яка розкриває гласність і відкритість кримінального провадження як один з його принципів.

Інформація про судові засідання. Зокрема стаття встановлює, що “ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді інформації про дату, час і місце судового розгляду.”³⁵ На рівні законів чи підзаконних нормативних актів в Україні не встановлено вимог щодо порядку надання такої інформації. Проте існує практика, коли суди (зокрема Верховний суд України,³⁶ Апеляційний суд міста Києва³⁷) у своїх положеннях встановлюють відповідні правила оприлюднення визначеної інформації, зокрема шляхом її розміщення на інформаційних стендах (дошках) чи електронних табло. Як показує практика,

³³ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004

³⁴ Case of *Sutter v. Switzerland*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57585>

³⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI – Офіційний вісник України, 2012, № 37, ст. 1370.

³⁶ Положення про забезпечення доступу до публічної інформації у Верховному Суді України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v16_0700-11

³⁷ Положення про забезпечення доступу до публічної інформації у Апеляційному суді міста Києва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.apcourtkiev.gov.ua/apcourtkiev/uk/publish/article/85028;jsessionid=DC839ADB595140DC958A89C550AA4C06>

найпоширенішим в Україні є вивішення інформації про судові засідання на інформаційній дошці суду. Щонайменше у третині судових засідань, що були предметом моніторингу, **відсутня була будь-яка інформація про судові засідання або відсутня сама інформаційна дошка чи електронне табло**, чим було порушено публічність судового процесу.³⁸

Діаграма 9. Забезпечення інформації про судові засідання

Доступ до судового засідання. Під час моніторингу були виявлені **випадки безпідставної відмови представникам громадськості відвідувати відкриті судові засідання**. Зокрема мали місце недопущення працівниками органів правопорядку осіб до приміщення суду попри виконання останніми усіх встановлених вимог безпеки та посвідчення особи.³⁹ Окрім того в низці випадків усі охочі потрапити на судові засідання не мали можливості цього зробити через, серед іншого, недостатність розміру зали судових засідань.⁴⁰

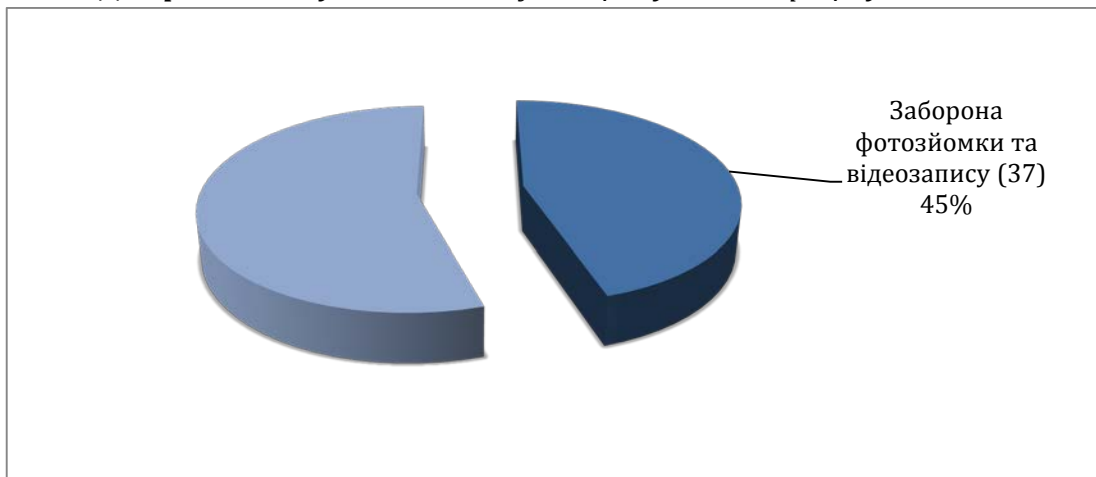
³⁸ Зокрема у справах №№ 11-сс/796/2142/2013, 11-сс/796/2145/2013, 11-сс/796/2213/2013, 761/2549/14-к, 757/1139/14-к, 761/2233/14-к, 686/1833/14-п, 11-сс/796/2212/2013, 11-сс/796/2164/2013, 11-сс/796/2139/2013, 11-сс/796/2151/2013, 11-сс/796/2162/2013, 3/463/90/14.

³⁹ Зокрема у справі № 11-сс/796/2160/2013.

⁴⁰ Зокрема у справах №№ 11-сс/796/224/2014, 11-сс/796/198/2014.

Аудіозапис, фотозйомка та відеозапис судового засідання. У 45 відсотках судових засідань **суд своєю ухвалою забороняв фіксування судового засідання шляхом фотозйомки та відеозапису.**⁴¹

Діаграма 10. Аудіо та відео фіксація судового процесу

Відповідно до положень п. 6 ст. 27 КПК України “проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, транслявання судового засідання по радіо і телебаченню, а також проведення звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури допускаються на підставі ухвали суду, що приймається з урахуванням думки сторін та можливості проведення таких дій без шкоди для судового розгляду”.⁴² Не зважаючи на той факт, що у переважній більшості випадків сторона захисту наполягала на фотозйомці та відеозаписі судового засідання, суд приймав рішення про заборону фотозйомки та відеозапису представниками громадськості і преси. Наприклад, однією з підстав такої заборони була думка прокурора про те, що відеозапис судового засідання сприятиме розголошенню таємниці слідства.⁴³ В той же час вільне використання портативних пристроїв аудіозапису на відкритих судових засіданнях дозволене тим самим п. 6 ст. 27 КПК України,⁴⁴ тому не зрозуміло яким чином відеозапис міг сприяти розголошенню

⁴¹ Зокрема у справах №№ 11-сс/796/202/2014, 11-сс/796/2213/2013, 11-сс/796/165/2014, 11-сс/796/164/2014, 11-сс/796/2181/2013, 11-сс/796/161/2014, 11-сс/796/208/2014, 11-сс/796/232/2014, 11-сс/796/224/2014, 11-сс/796/231/2014, 11-сс/796/2212/2013, 11-сс/796/198/2014, 11-сс/796/154/2014, 11-сс/796/199/2014, 11-сс/796/223/2014, 11-сс/796/204/2014, 11-сс/796/2162/2013, 11-сс/796/192/2014, 11-сс/796/210/2014, 11-сс/796/193/2014, 11-сс/796/203/2014.

⁴² Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI – Офіційний вісник України, 2012, № 37, ст. 1370.

⁴³ Справа № 11-сс/796/161/2014.

⁴⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI – Офіційний вісник України, 2012, № 37, ст. 1370.

таємниці слідства, а аудіозапис сприяти такому розголошенню не міг. Більше того саме можливість розголошення таємниці, що охороняється законом, є однією з підстав для прийняття рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні (п. 2 ст. 27 КПК України),⁴⁵ тому якщо у конкретному випадку дійсно існувала загроза розголошення таємниці слідства, суд повинен був прийняти рішення про закриті судові засідання, а не про заборону фотозйомки та відеофіксації.

Також під час моніторингу був виявлений випадок, коли всупереч положенням п. 6 ст. 27 КПК України⁴⁶ суддя робив зауваження присутньому, який вів аудіозапис судового засідання, та аргументував свою позицію тим, що аудіозапис можна здійснювати тільки після усного дозволу судді, оскільки такими є загальноприйняті правила етики.⁴⁷

Враховуючи високий суспільний інтерес до справ учасників Євромайдану та зважаючи на те, що часто не всі охочі могли потрапити на судові засідання в силу різних причин, вищенаведені факти свідчать про порушення судами права на публічний розгляд справ учасників Євромайдану.

Презумпція невинуватості

В третій частині справ, моніторинг яких відбувався в рамках проекту, ***підозрюваний під час судового засідання утримувався в «клітці»***.⁴⁸

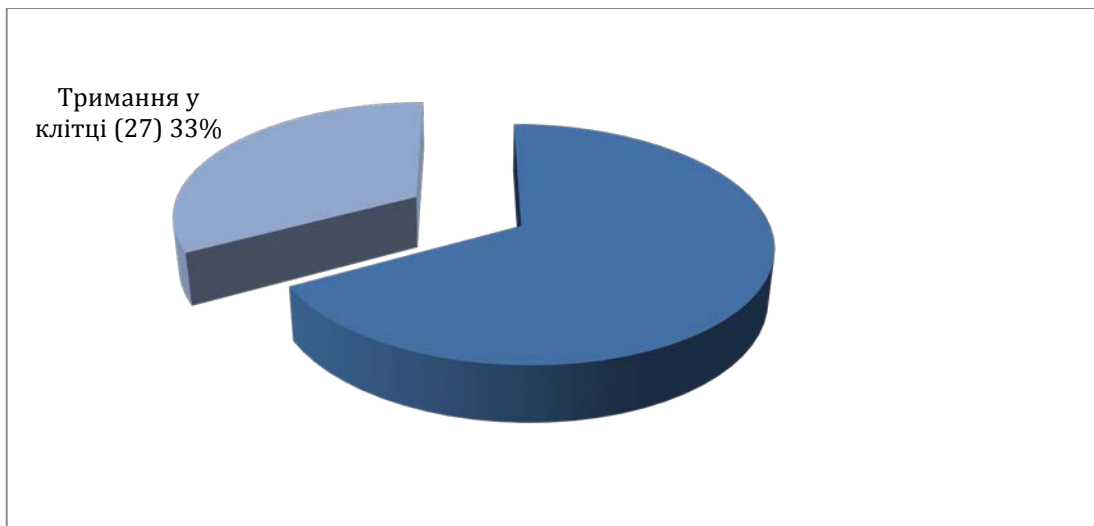
Тримання підозрюваного або обвинуваченого в «клітці» або представлення його у судовому засіданні у інший спосіб, який може вказувати на його небезпечність, є несумісним з гарантованою кожному підозрюваному або обвинуваченому презумпцією невинуватості.

⁴⁵ Там само.

⁴⁶ Там само.

⁴⁷ Справа про притягнення до адміністративної відповідальності Бабія Т.М. за ст. 122 КУпАП, розглянута суддею Івано-Франківського міського суду Барашковим В.В. 11.02.2014 року (рішення в реєстрі судових рішень не виявлене).

⁴⁸ Зокрема у справах №№ 11-сс/796/2142/2013, 11-сс/796/2145/2013, 11-сс/796/2213/2013, 761/2549/14-к, 11-сс/796/2181/2013, 761/2233/14-к, 11-сс/796/200/2014, 11-сс/796/2159/2013, 11-сс/796/2212/2013, 11-сс/796/198/2014, 11-сс/796/170/2014, 11-сс/796/2139/2013, 11-сс/796/2151/2013, 11-сс/796/208/2014, 11-сс/796/193/2014, 11-сс/796/2162/2013, 11-сс/796/192/2014, 11-сс/796/210/2014, 11-сс/796/203/2014.

Діаграма 10. Відсоткове співвідношення випадків тримання підозрюваного у клітці під час судового засідання

Відповідно до статті 11 Загальної декларації прав людини “кожен, кого обвинувачено у вчиненні злочину, має право вважатись невинуватим доти, доки його вина не буде доведена у встановленому законом порядку”.⁴⁹ Водночас, згідно зі статтею 5 Загальної декларації прав людини “ніхто не повинен зазнавати тортур або жорсткого, нелюдського або такого, що принижує людську гідність поводження”⁵⁰, оскільки відповідно до статті 2 “всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах”⁵¹.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права встановлює, що “кожен, кого обвинувачено у вчиненні злочину, повинен мати право вважатись невинуватим доти, доки його вина не буде доведена встановленому законному порядку”.⁵² Відповідно до однієї із вимог презумпції невинуватості ставлення до особи, підозрюваної або обвинуваченої у вчиненні злочину, повинно узгоджуватись з цією презумпцією. “Підозрюваного або обвинуваченого, як правило, не повинні утримувати в кайданках чи в «клітці» під час судового засідання або іншим чином представляти його суду у спосіб, що вказує на те, що він може бути небезпечним злочинцем” (Загальний коментар № 32,

⁴⁹ Загальна декларація прав людини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015

⁵⁰ Там само.

⁵¹ Там само.

⁵² Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043

Стаття 14: Право на рівність перед судами та трибуналами та право на справедливий судовий розгляд, Комітет ООН з прав людини, § 30).⁵³

ОБСЄ напрацювала подібні стандарти, визнаючи, що поруч з ключовими елементами правосуддя повному захисту невід’ємної гідності та рівних і невідчужуваних прав людини слугує право “вважатися невинуватим, доки вина не буде встановлена відповідно до закону” (Документ Копенгагенської наради Конференції щодо людського виміру НБСЄ, § 5(19)⁵⁴. Також до кожного, кого позбавлено свободи, слід ставитись “гуманно та з повагою до невід’ємної людської гідності та визнаних на міжнародному рівні стандартів, що стосуються відправлення правосуддя та прав затриманих” (Документ Московської наради Конференції щодо людського виміру НБСЄ, § 23).⁵⁵

Відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод “кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку”⁵⁶ (стаття 6), “нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню”⁵⁷ (стаття 3). Європейський суд з прав людини, тлумачачи принцип презумпції невинуватості, дійшов, зокрема, висновку про те, що утримання особи в «клітці» “без зазначення особливих підстав” лише через “факт того, що це є місце, де сидить обвинувачений у кримінальній справі” вважається нелюдським та таким, що принижує гідність поводженням (справа *Piruzyan v. Armenia*, §§ 69-74).⁵⁸ “В таких випадках слід враховувати, чи існувала небезпека того, що відповідна особа може втекти, травмувати когось або завдати шкоди” (справа *Ramishvili and Kokhreidze v. Georgia*, § 96).⁵⁹

Національне законодавство врегульовує проблему тримання підозрюваного або обвинуваченого в клітці лише в п. 21 Перехідних

⁵³ General Comment No. 32, Article 14: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://ccprcentre.org/doc/ICCPR/General%20Comments/CCPR.C.GC.32_En.pdf

⁵⁴ Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.osce.org/odihr/elections/14304?download=true>

⁵⁵ Document of the Moscow Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.osce.org/odihr/elections/14310?download=true>

⁵⁶ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004

⁵⁷ Там само.

⁵⁸ Case of *Piruzyan v. Armenia*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-111631>

⁵⁹ Case of *Ramishvili and Kokhreidze v. Georgia*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-90590>

положень КПК України, де згадується про необхідність “заміни у судах загальної юрисдикції металевих загороджень, які відокремлюють підсудних від складу суду і присутніх громадян, на загородження із скла чи органічного скла”.⁶⁰ Водночас, залишається не врегульованим на законодавчому рівні порядок застосування в судовому засіданні спеціальних засобів (кайданки, «клітка»). Зокрема, заміна металевих «кліток» на скляні загородження не дає відповіді на запитання, за яких умов суд повинен прийняти рішення про тримання підозрюваного або обвинуваченого за таким загородженням.

Таким чином, тримання підозрюваного у «клітці» без відповідного мотивування з боку суду становить порушення презумпції невинуватості та права на повагу до людської гідності.

⁶⁰ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI – Офіційний вісник України, 2012, № 37, ст. 1370.

IV. Рекомендації за результатами моніторингу

1. З метою уникнення упередженого розподілу справ між суддями та гарантування безсторонності суддів під час розгляду ними справ необхідно гарантувати неможливість втручання в роботу автоматизованої системи розподілу справ між суддями. Також слід притягнути до відповідальності осіб, винних у незаконному втручанні в роботу автоматизованої системи документообігу суду.
2. Під час розгляду справ суддям слід чітко дотримуватись правил територіальної підсудності. За порушення правил територіальної підсудності суддів слід притягнути до дисциплінарної відповідальності відповідно до закону України “Про судоустрій і статус суддів”.
3. З метою гарантування права на захист слід забезпечити можливість безперешкодного конфіденційного спілкування підозрюваних і обвинувачених із своїми захисниками під час судового розгляду.
4. Для забезпечення права на захист необхідно на законодавчому рівні встановити чіткий перелік критеріїв для визначення суддею достатності підстав для участі підозрюваного чи обвинуваченого в судовому засіданні в режимі відеоконференції. Також слід розробити механізм, який би повною мірою гарантував підозрюваному та обвинуваченому право на захист під час відеоконференцій, зокрема можливість конфіденційного спілкування з захисником у приміщенні, з якого ведеться відеоконференція.
5. Для гарантування публічності судового процесу слід гарантувати безперешкодний аудіозапис, фотозйомку та відеозапис судових засідань, окрім випадків, встановлених законом, а також провести навчання для суддів щодо необхідності забезпечення контролю за виконанням вимог щодо надання інформації про судові засідання, забезпечення доступу до відкритих судових засідань.
6. Необхідно притягнути до дисциплінарної відповідальності суддів, які своїми незаконними рішеннями порушили право на публічний розгляд справи судом.
7. Слід відмовитись від практики невмотивованого тримання підозрюваного або обвинуваченого в металевій «клітці» або в скляній конструкції. Заміна металевої клітки на скляну конструкцію не применшує порушення презумпції невинуватості щодо підозрюваного або обвинуваченого, оскільки таке утримання

безпосередньо вказує суду на те, що ця людина може бути небезпечним злочинцем. Тому навіть застосування скляної конструкції може здійснюватись лише у виняткових випадках, коли існують вагомі підстави вважати, що підозрюваний або обвинувачений може травмувати присутніх або в інший спосіб завдати шкоди.

ДОДАТКИ

1. Список моніторів
2. Інструкція для спостерігача;
3. Програма інформаційної зустрічі Групи громадського спостереження "ОЗОН": моніторинг судових процесів;
4. Анкета-опитувальник (зразок 1);
5. Анкета-опитувальник (зразок 2).

СПИСОК МОНІТОРІВ

1. Бабій Вікторія
2. Бартащук Віталій
3. Бондаренко Олена
4. Бордяк Євгенія
5. Власюк Олена
6. Гнида Андрій
7. Гудима Дмитро
8. Гуменюк Оксана
9. Кавальчук Татяна
10. Крейдерман Кіра
11. Кречетнікова Олена
12. Курівчак Олесь
13. Луньова Олена
14. Мацюпа Катерина
15. Наконечний Денис
16. Науменко Ніна
17. Наумчук Лілія
18. Одноріг Васирина
19. Полулях Лариса
20. Рибак Валерія
21. Рудько Марія
22. Сльозка Євгенія
23. Тарасенко Юлія
24. Шиманська Ксенія

ІНСТРУКЦІЯ ДЛЯ СПОСТЕРІГАЧА

Мета та задачі моніторингу

- Фіксування подій для подальшої незалежної та об'єктивної оцінки з точки зору дотримання прав людини, зокрема права на справедливий суд (доступність та відкритість судових процесів, рівність сторін, презумпція невинуватості, неупередженість та незалежність суду, тощо).
- Становлення та розвиток громадського контролю над владою через систему спостереження судів в Україні та забезпечення ефекту "присутності".

Підготовка до моніторингу

- Заздалегідь дізнатися про точну дату, час та місце проведення обраного для моніторингу судового засідання. Бажано відобразити у звітності, як і коли була отримана дана інформація і чи відповідала вона дійсності. Також варто дізнатися схему проїзду до будівлі суду та орієнтовний час на дорогу.
- До відвідування суду слід почитати про обставини справи, її фігурантів з відкритих джерел та ознайомитися із попередніми моніторинговими матеріалами з цієї та аналогічних справ. Інформацію можна отримати в координатора. Базову інформацію щодо справи можна відразу занести до Карти спостереження, а потім скорегувати її за необхідністю.
- Прибути до суду заздалегідь (мінімум за 30 хвилин до початку засідання), щоб вчасно отримати доступ до суду, знайти зал засідань і зайняти місце в залі.
- При собі завжди мати **паспорт** і пред'являти його на вимогу посадових осіб, а також мати посідчення спостерігача чи бути вдягненим у жилет ОЗОН. Спостерігачі не повинні використовувати своє посвідчення та жилет ОЗОН не за призначенням чи передавати їх іншим особам.
- Завжди мати принаймні **дві** ручки та блокнот, а також телефон з грошами на рахунок для ведення трансляції у Twitter та, бажано, диктофон (або телефон з такою функцією)

Поведінка в суді

- У будь-якій ситуації поводити себе ввічливо, стримано і з гідністю зі всіма посадовими особами суду і учасниками процесу
- Вибирати відповідний стиль одягу
- Виконувати процедурні вимоги, які встановлено на вході в приміщення та у зал
- При потраплянні у приміщення суду відразу ознайомитися із змістом інформаційного стенду суду, відмітити в Kartі що вказано про конкретне судове засідання
- Перевести у безшумний режим телефон, але не вимикати його
- Під час судового засідання не розмовляти та дотримуватись регламенту (вставати, сідати, т.і.)
- Під час судового засідання відкрито робити детальні записи
- Забезпечити зберігання і конфіденційність зроблених записів
- Якщо у суді оголошується перерва, то повернутися до залу за 15 хвилин до її закінчення
- За можливістю вести аудіофіксацію. Фото та відео фіксація подій у залі суду можна вести тільки у випадку заявленого кимось з присутніх та підтриманого суддею клопотання про можливість ведення відео та фото зйомки будь-ким у залі. Фото та відео зйомку можна вести в приміщенні суду за потребою
- Вести трансляцію у Twitter через акаунт #evromaidansos. Можливі тексти повідомлень: не пускають в будівлю суду, суд розпочався, прокурор вимагає.... тощо.

Демонстрація незалежності і неупередженості

- Зайняти зручне місце в залі суду, що дозволяє бачити, чути і розуміти усі деталі судового засідання. В цілях дотримання принципів незалежності і неупередженості, важливо, щоб спостерігачі не сиділи поряд із сторонами процесу
- Не висловлювати свою думку про хід судового розгляду всередині чи за межами зали суду

- Не обмінюватись думками по суті справи з учасниками процесу та присутніми
- Ніколи не переривати судового розгляду. У випадку, якщо один із учасників процесу просить спостерігача відповісти на будь-яке питання, спостерігач повинен пояснити свою роль і принцип неутручання і відмовитись від коментарів.
- Ніколи не давати рекомендації учасникам процесу по суті судового розгляду. Спостерігачі повинні уникати конфліктних ситуацій і не вступати в дискусії з учасниками процесу
- Ніколи публічно не висловлювати свою думку по справі
- Ні за яких обставин не вступати цілеспрямовано в контакти зі ЗМІ і не давати коментарі від імені ОЗОН чи будь-якої іншої організації, яка підтримує організацію та проведення моніторингу
- У випадку спроб будь-кого дізнатися про думку спостерігача по конкретній справі, спостерігач може лише повідомити про проведення моніторингу і про його цілі. Потім спостерігач повинен направити зацікавлених осіб до координатора моніторингу

Вимоги до звітності

- Проводити детальні записи всього, що відбувається в залі судових засідань, записувати їх до форми звітності (Карту спостереження)
- Своєчасно готувати звіти, базуючись на своїх записах, відрізнити факти від думок та оцінок третіх осіб. Звітом є заповнена Карта спостереження в електронному вигляді. Гарантувати достовірність інформації, що міститься у звітах по судових розглядах
- Включати у звіти позитивні приклади дотримання стандартів справедливого розгляду, а також свої рекомендації по усуненню систематичних порушень, з якими спостерігачі зустрічаються під час проведення моніторингу.
- Заповнену Карту треба надіслати протягом доби після спостереження на адресу evromaidansos@gmail.com із поміткою в темі "Моніторинг судів"

МОЖЛИВІ ПРОБЛЕМНІ СИТУАЦІЇ

У випадку виникнення проблем з доступом до залу засідань чи присутності спостерігача на судовому засіданні рекомендується наступна поведінка:

1. Заявити, що ви незалежний громадський спостерігач, пред'явити посвідчення спостерігача чи привернути увагу до напису на жетці ОЗОН та наголосити на принципі відкритості суду та судових процесів (див. Таблицю із правовими обґрунтуваннями).
2. При необхідності поінформувати суддю або інших працівників суду про цілі та завдання моніторингу.
3. Якщо охоронці відмовляють в доступі в будівлю суду чи в зал судового засідання, спостерігач повинен записати наведені обґрунтування відмови у Карту спостереження і без зволікань повідомити про це координатора моніторингу.
4. Якщо суддя відмовляє в доступі на судове засідання, спостерігач повинен записати наведені обґрунтування відмови у Карту спостереження і без зволікань повідомити про це координатора моніторингу.
5. Спостерігач в жодному випадку не повинен вимагати доступу на судовий розгляд і повинен завжди зберігати спокій і бути ввічливим.
6. При виникненні заперечень з боку працівників суду щодо ведення фото або відео зйомки у приміщенні суду варто з'ясувати причини, зафіксувати їх, але не йти на конфлікт – краще зупинити зйомку та продовжити спостереження.

«Інформаційна зустріч Групи громадського спостереження «ОЗОН»: моніторинг судових процесів»

Програма

Тривалість	Назва навчальної сесії
	Вітальна кава та реєстрація учасників
15 хв.	Відкриття заходу <i>Знайомство, визначення очікувань, включення у роботу</i>
20 хв.	Представлення діяльності ініціативи - група громадського спостереження «ОЗОН» <i>Презентація мети, задач групи, історія та передумови створення, результати</i>
20 хв.	Моніторинг судових процесів: цілі та задачі <i>Інтерактивна лекція, запитання-відповіді</i>
40 хв.	Здійснення спостережень у судах: інструменти та їх використання. Законодавче обґрунтування. <i>Інтерактивна лекція, запитання-відповіді</i>
30 хв.	Долучення та подальша діяльність в групі громадського спостереження «ОЗОН» <i>Презентація структури участі та обговорення участі учасниками зустрічі.</i>
20 хв.	Підведення підсумків заходу <i>Рефлексія та генералізація отриманої інформації</i>
	Заклучна кава

Мета та завдання тренінгу. Загальною метою такого заходу є освіта та просвітництва у сфері прав людини, зокрема щодо права на справедливий суд; становлення та розвиток моніторингової групи за здійсненням судочинства в Україні як одного з напрямків діяльності групи громадського спостереження «ОЗОН».

Дана інформаційна зустріч виконує наступні задачі:

- Залучення нових активістів для здійснення моніторингової діяльності в складі групи громадського спостереження «ОЗОН»;
- Ознайомлення з моніторинговою діяльністю за дотриманням свободи мирних зібрань та права на справедливий суд як однією з форм громадського контролю влади потенційних учасників групи громадського спостереження «ОЗОН»;
- Надання спеціальних знань про здійснення моніторингу судових процесів в Україні потенційним учасникам групи громадського спостереження «ОЗОН»;
- Введення в ситуацію, пов'язану з здійсненням судочинства в контексті проведення масових акцій протесту в Україні, що отримали загальну назву «Євромайдан», потенційних учасників групи громадського спостереження «ОЗОН».

**АНКЕТА
МОНІТОРИНГУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЩОДО
ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

Дата	Суд	Суддя	Номер справи	Стаття КК України	Спостерігач

Інформація про засідання	Дата судового засідання	
	Час судового засідання (призначений)	
	Час судового засідання (фактичний)	
	Номер справи	
Розгляд справи у розумні строки	У який час доби розглядається справа? Чи переносився розгляд справи? Чому?	
Інформація про спостерігача	Прізвище, ім'я Спостерігача 1.	
	Контактний телефон	
	Електронна адреса	
	Прізвище, ім'я Спостерігача 2.	
	Контактний телефон	
	Електронна адреса	
Суд	Назва та адреса суду	
	Прізвище, ім'я судді	
	Номер зали судового засідання	
Захист	Прізвище, ім'я підозрюваного Чи присутній підозрюваний у залі?	
	Прізвище, ім'я захисника (захисників).	
	Чи підозрюваний самостійно обирав захисника? Чи було його	<i>(Якщо захисник діє на підставі доручення, то він призначений державою,, якщо ж на підставі ордеру або договору, то його найімовірніше обирав підозрюваний).</i>

	поінформовано про можливість отримання безоплатної правової допомоги? Чи підозрюваний мав змогу безперешкодно спілкуватися із захисником?		
	Опишіть поведінку захисника. Чи був він поінформованим, впевненим та компетентним?		
Обвинувачення	Прізвище, ім'я прокурора (прокурорів), слідчого		
Інші учасники провадження	Свідок та його адвокат, понятий, заставадавець, перекладач, експерт, спеціаліст		
Інші присутні у залі суду	Преса, спостерігачі, представники громадськості, політики		
Право на публічний розгляд справи	Інформація про розгляд справи на інформаційній дошці в суді (дата, час, ПП судді, ПП сторін, стаття). Якщо у суді вам довелося дізнаватися про місце судового засідання, опишіть як саме.		
	Доступ до приміщення суду. Чи були перешкоди у доступі до приміщення, якщо так, то вкажіть які саме. Опишіть у який спосіб це відбувалося.	☐ Пред'явлення паспорту ☐ Запис даних відвідувача у журналі ☐ Рамка металошукача ☐ Вертушка ☐ Перегляд речей у сумках ☐ Великий натовп, черга ☐ Інше _____	
	Розмір зали судового засідання. Чи був розмір зали (іншого приміщення) достатнім для розміщення учасників процесу та громадськості		
	Доступ до зали суду. Чи були перешкоди у доступі до	☐ Пред'явлення паспорту ☐ Запис даних відвідувача у журналі	

	<p>приміщення, якщо так, то вкажіть які саме. Опишіть у який спосіб це відбувалося.</p> <p>Запис судового засідання</p> <p>Відео/фото зйомка</p> <p>Якщо обмежений доступ преси, підстави такого обмеження</p> <p>Якщо обмежений доступ громадськості, підстави обмеження</p>	<p>☐ Рамка металошукача</p> <p>☐ Перегляд речей у сумках</p> <p>☐ Огляд речей за допомогою ручного металошукача</p> <p>☐ Великий натовп, черга</p> <p>☐ Інше _____</p>
Інформація про кримінальне правопорушення	<p>Вид. Стаття (статті) Кримінального кодексу</p> <p>Місце вчинення кримінального правопорушення (адреса, район у місті)</p>	
Перевірка законності арешту/затримання	<p>Підстава арешту/затримання? Посилання на статті</p> <p>Процедура арешту/затримання? Як фактично це сталося? Посилання на статті.</p> <p>Чи був підозрюваний негайно поінформований про причини затримання? Про свої права, зокрема про право не свідчити проти себе та право на захист?</p> <p>Чи був підозрюваний невідкладно (упродовж 60 годин) допроваджений до суду.</p>	
Предмет розгляду	<p>Вкажіть, якого саме засобу забезпечення кримінального провадження стосується розгляд</p> <ul style="list-style-type: none"> • Судовий виклик і привід; • Накладення грошового стягнення; • Тимчасове обмеження у 	

	<p>користуванні спеціальним правом;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Відсторонення від посади; • Тимчасовий доступ до речей і документів; • Тимчасове вилучення майна; • Арешт майна; • Затримання особи; • Обрання запобіжного заходу. 	
Інформування про права	Чи поінформував суд учасників процесу про права? У який спосіб?	
Право на презумпцію невинуватості	Поводження із особами, які тримаються під вартою. Опишіть фізичний стан (тілесні ушкодження), та умови утримання підозрюваного у залі суду (клітка, кайданки, кількість охорони), а також можливість підозрюваного безперешкодно спілкуватися із захисником.	
	Чи оприлюднював суд інформацію про притягнення підозрюваного до кримінальної відповідальності раніше?	
Право не свідчити проти себе	Чи змушував суд підозрюваного, давати показання, висловлюватися у суді, у тому числі проти себе? Якщо так, то у який спосіб?	
	Чи давав підозрюваний показання під час затримання чи тримання під вартою до рішення суду? На якій підставі? Чи були виявлені протиріччя між показаннями підозрюваного слідчому та його показаннями у	

	суді? Як на це реагували захист? Обвинувачення? Суд?		
Обов'язок доказування	Яким чином прокурор/слідчий обґрунтовував підозру щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження? На які статті яких законів, чи інших нормативно-правових актів він посилявся? Які докази він навів?		
	Яким чином прокурор/слідчий обґрунтовував, що саме такий захід забезпечення кримінального провадження виправдовує потреби досудового розслідування? На які статті яких законів, чи інших нормативно- правових актів він посилявся? Які докази він навів?		
	Яким чином прокурор/слідчий обґрунтовував, що саме такий захід забезпечення кримінального провадження необхідний для виконання його завдань? На які статті яких законів, чи інших нормативно- правових актів він посилявся? Які докази він навів?		
Право на висловлення своєї позиції у суді (право бути почутим)	Чи надавав суд можливість захисту висловитися? Що саме було висловлено? Якою була реакція суду? Прокурора?		
Виклик та допит свідків	Як викликали свідків? Чи була інша сторона завчасно поінформована про виклик		

	<p>свідків?</p> <p>Свідок 1. Прізвище, ім'я. На підставі яких документів свідок був ідентифікований судом? Чи повідомив суд про права? Чи складав свідок присягу? Які запитання були поставлені свідку? Яку інформацію надав свідок своїй стороні? Чи могла інша сторона поставити запитання свідку? Які саме? Яку інформацію надав свідок? Як поведив себе суд під час допиту свідка?</p> <p>Чи були виявлені протиріччя між показаннями свідка слідчому та його показаннями у суді? Як на це реагували захист? Обвинувачення? Суд?</p>	
<p>Забезпечення авторитету суду та поваги до суду</p>	<p>Чи мали місце некоректні висловлювання: до учасників процесу з боку судді? до учасників процесу з боку охорони? до публіки з боку судді? до публіки з боку охорони? інші? Наведіть приклади.</p> <p>Чи було когось видалено з залу? Кого саме, ким? На яких підставах?</p> <p>Інша суттєва інформація стосовно поведінки присутніх, учасників процесу та суду</p>	
<p>Право на обґрунтоване та</p>	<p>Мотивувальна частина судового рішення (аргументи і посилання</p>	

оприлюднене рішення	на статті)		
	Резолютивна частина судового рішення		
Інша важлива інформація, отримана у залі судового засідання			
Інша важлива інформація, отримана поза межами зали судового засідання			

Карта спостереження за судовими процесами

Інформація про спостерігача	
1. Прізвище, Ім'я	
2. Телефон	
3. E-mail	
Інформація про суд	
4. Назва суду, адреса	
5. Дата судового засідання	
6. Вид провадження	☐ Кримінальне ☐ Цивільне ☐ Адміністративне правопорушення ☐ Адміністративне ☐ Вибір запобіжного заходу ☐ Інше _____
7. Інстанція	☐ Перша ☐ Апеляційна ☐ Касаційна ☐ Вища
8. Суддя / судді (ПП)	
9. Стаття, за якою відкрито провадження, Кодекс	
10. Звідки отримана інформація	☐ Сайт суду ☐ Інформаційна дошка в суді ☐ Адвокат ☐ Сторона процесу (хто саме) _____ ☐ Сторінка в фб (яка саме) _____

	☐ Сайт громадської ініціативи (який саме) _____ ☐ Від координатора спостереження ☐ Інше (де саме) _____
11. Інша суттєва інформація	
Сторони процесу	
12. Відповідач / обвинувачений / підозрюваний / затриманий / особа, стосовно якої передбачається застосування заходів примусового характеру – медичних або виховних (ППП та підкреслити хто саме за процесуальним статусом)	
13. Захисник / адвокат / законний представник (ППП та підкреслити хто саме за процесуальним статусом, якщо адвокат – ким наданий)	
14. Прокурор (ППП)	
15. Слідчий / керівник органу досудового розслідування (ППП та підкреслити хто саме за процесуальним статусом)	

16. Заявник / потерпілий (ПІП та підкреслити хто саме за процесуальним статусом)	
17. Представник / адвокат / законний представник (ПІП та підкреслити хто саме за процесуальним статусом, якщо адвокат – ким наданий)	
18. Інші учасники процесу (хто саме)	
19. Інша суттєва інформація стосовно учасників процесу	
4. Доступ у приміщення суду та зал судового розгляду	
20. Перешкоди на вході до будівлі суду	☐ Пред'явлення паспорту ☐ Запис даних відвідувача у журналі ☐ Рамка металошукача ☐ Вертушка ☐ Перегляд речей у сумках ☐ Великий натовп, черга ☐ Інше _____
21. Охорона на вході до будівлі суду (кількість, підрозділ, звання)	
22. Оцініть чемність та ставлення до людей охорони на вході, наведіть приклади, що	

стали підставою такої оцінки	
23.Судове слухання проходить	☐ В залі суду № _____ ☐ В кабінеті судді
24.Перешкоди на вході до залу суду	☐ Пред'явлення паспорту ☐ Запис даних відвідувача у журналі ☐ Рамка металошукача ☐ Перегляд речей у сумках ☐ Огляд речей за допомогою ручного металошукача ☐ Великий натовп, черга ☐ Інше _____
25.Охорона на вході до будівлі суду (кількість, підрозділ, звання)	
26.Оцініть чемність та ставлення до людей охорони на вході, наведіть приклади, що стали підставою такої оцінки	
27.Інша суттєва інформація стосовно доступу у приміщення	
Відкритість судового процесу	
28. Наявність інформації про судове слухання на інформаційній дошці в суді (дата, час, ПІП судді, ПІП сторін,	☐ Так, інформація наявна у повному обсязі ☐ Так, інформація наявна, але неповна, а саме є _____ ☐ Ні, інформація відсутня ☐ Відсутня інформаційна дошка ☐ Прохід до інформаційної дошці неможливий через _____

стаття)	
29. Чи мали можливість всі бажаючі потрапити на судові засідання?	☐ Так ☐ Ні, _____ осіб не потрапили через _____
30. Загальна кількість присутніх (публіки) на процесі	
31. Склад присутніх (за можливістю кого скільки)	☐ Преса _____ ☐ Інші спостерігачі _____ ☐ Родичі _____ ☐ Народні депутати _____ ☐ Лідери Майдану _____ ☐ Інші відомі персони _____ ☐ Інші особи (хто саме) _____
32. Чи вівся аудіозапис процесу публікою?	☐ Так ☐ Ні ☐ Ні, через заборону (ким, на яких підставах) _____
33. Чи велася фото або відео зйомка?	☐ Так ☐ Так, портативними пристроями устрійств ☐ Так, за клопотанням (хто саме клопотав) _____ ☐ Ні ☐ Ні, через заборону (ким, на яких підставах) _____
34. Охорона у залі (кількість, підрозділ, звання, наявність спецзасобів, обладнання, собаки)	
35. Інша суттєва інформація стосовно відкритості процесу	
Рівність сторін, фізичний стан, права учасників процесу	

36. Чи знаходяться сторони поряд зі своїми представниками?	☐ Так, опишіть розміщення ☐ Ні, опишіть розміщення
37. Чи застосовують по відношенню до когось зі сторін наступне?	☐ Наручники (під час доставлення) ☐ Наручники (під час процесу) ☐ Поміщення до клітки ☐ Спеціальний одяг (тюремний) ☐ Ковоювання ☐ Охорона ☐ Інше, що може порушувати принцип рівності та презумпцію невинуватості _____
38. Фізичний стан учасників процесу – синці, пов'язки, гіпс, почервоніння обличчя, знепритомнення, інші наочні ознаки проблем зі здоров'ям (відмітити в кого)	
39. Якщо на вашу чи на думку у присутніх була потреба виклику швидкої, чи було це зроблено та ким саме? Чи була швидка допущена до хворого?	☐ Так ☐ Ні
40. Чи пояснив суд права учасникам процесу?	☐ Так ☐ Ні, поясніть кому саме права не були пояснені _____
41. Інша суттєва інформація стосовно рівності сторін, презумпції	

невинуватості та фізичного стану учасників процесу (наприклад, клопотання щодо жорстокого поводження, погроз на бік учасників процесу)	
Ставлення суду та охорони до учасників процесу та публіки	
42. Чи мали місце некоректні висловлювання:	до учасників процесу з боку судді? ☐ Так (наведіть приклади) ☐ Ні до учасників процесу з боку охорони? ☐ Так (наведіть приклади) ☐ Ні до публіки з боку судді? ☐ Так (наведіть приклади) ☐ Ні до публіки з боку охорони? ☐ Так (наведіть приклади) ☐ Ні до учасників процесу з боку інших представників держави під час процесу? ☐ Так (наведіть приклади) ☐ Ні до публіки з боку інших представників держави під час процесу? ☐ Так (наведіть приклади) ☐ Ні до представників влади з боку публіки або учасників процесу? ☐ Так (наведіть приклади) ☐ Ні
42. Чи було когось видалено з залу? Кого	

саме, ким? На яких підставах?	
43. Інша суттєва інформація стосовно поведження присутніх, учасників процесу та суду	
Судовий розгляд справи	
44. Процесуальний етап	☐ Попереднє слухання ☐ Розгляд доказів ☐ Дебаті ☐ Заслуховування свідчень сторін ☐ Винесення рішення ☐ Інше _____
45. Час початку згідно із заявленим	
46. Час початку (реальний)	
47. Час закінчення	
48. Позиція сторони 1 (вказіть кого саме)	
49. Позиція сторони 2 (вказіть кого саме)	
50. Позиція потерпілого(-их), цивільного позивача (вказіть кого саме)	
51. Свідки та докази сторони 1 (хто, що саме, суть)	
52. Свідки та докази сторони 2 (хто, що саме,	

суть)			
53. Чи просили свідків залишити залу засідань до початку розгляду?	☐ Так ☐ Ні		
54. Чи могли свідки спілкуватися між собою, узгоджувати свідчення, чути свідчення інших?	☐ Так (наведіть приклади) ☐ Ні		
55. Клопотання під час процесу	Хто подавав	Суть	Результат
56. Рішення суду			
57. Інша важлива інформація			